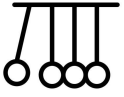

TURKEY'S UNHEARD VOICES

Dünyada Evlilik İçi Tecavüz Yasalarındaki Hukuki Gri Alanlar

LAW

ELA MUMCU

Özet

Evlilik içi tecavüz, tarih boyunca hukuk sistemleri tarafından görmezden gelinmiş ve evlilik kurumunun mahremiyeti gerekçesiyle meşrulaştırılmış bir cinsel şiddet biçimidir. Günümüzde bile birçok ülkede açıkça suç olarak tanımlanmamakta ya da yasal boşluklar içinde kalmaktadır. Bu durum, hem mağdurların adalete erişimini zorlaştırmakta hem de toplumsal cinsiyet eşitliğine ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Evlilik içinde rızanın var sayılması, bireyin bedeni üzerindeki haklarını yok saymak anlamına gelir. Oysa cinsel rıza, evlilik dâhil her ilişkide özgürce ve sürekli biçimde ifade edilmesi gereken bir haktır. Uluslararası hukuk, evlilik içi tecavüzü insan hakları ihlali olarak tanımlamakta; ancak toplumsal algılar ve hukuki uygulamadaki eksiklikler nedeniyle bu şiddet biçimi hâlâ görünmezliğini korumaktadır. Bu çalışmada, evlilik içi tecavüzün tarihsel arka planı, toplumsal ve hukuki boyutları ile uluslararası hukukta nasıl ele alındığı incelenerek sorunun çok katmanlı doğası ortaya konulmaktadır.

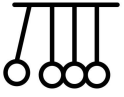
Evlilik İçi Tecavüzün Tarihsel Sürekliliği ve Meşrulaştırılması

Evlilik içi tecavüz, eşin rızası dışında gerçekleşen cinsel saldırı ya da cinsel ilişkiye zorlanma durumudur. Tarih boyunca evlilik içinde rızanın birçok hukuk sisteminde varsayılması nedeniyle bu eylem uzun süre boyunca suç olarak kabul edilmemiştir (Equality Now). Bu yaklaşım, eşin cinsel birliktelik hakkına otomatik olarak sahip olduğu yönündeki geleneksel anlayışla da örtüşmektedir. Günümüzde bile birçok ülkede evlilik içi tecavüz ya açıkça suç olarak tanınmamakta ya da yasal boşluklar içinde değerlendirilerek cezai yaptırımdan kaçmaktadır. Bu durum, hem mağdurların adalete erişimini zorlaştırmakta hem de cinsel şiddetin meşrulaşmasına neden olmaktadır.

Evlilik içi tecavüzün hukuken tanınmaması yalnızca bireysel hak ihlallerine yol açmakla kalmaz; aynı zamanda kadına yönelik şiddetin toplumsal düzeyde normalleştirilmesine de katkı sağlar. Bu durum, insan haklarının temel ilkelerinden biri olan “bedensel ve cinsel dokunulmazlık” hakkının ihlali anlamına gelmektedir (United Nations General Assembly, 2006). Kadın hakları mücadelesi açısından, evlilik gibi kurumsal ilişkiler içinde gerçekleşen cinsel şiddetin görmezden gelinmesi, toplumsal cinsiyet eşitliği hedeflerinin önündeki en büyük engellerden biridir. Bu nedenle, evlilik içi tecavüzün açık biçimde suç sayılması ve etkin biçimde cezalandırılması, yalnızca bireysel adaletin değil, aynı zamanda toplumsal dönüşümün de önemli bir parçası olmalıdır.

Evlilik İçi Tecavüz Kavramı

Evlilik içi tecavüz, genellikle fiziksel zorlama, tehdit, psikolojik baskı ya da ekonomik bağımlılık gibi yollarla gerçekleşir. Her ne kadar cinsel şiddet toplum genelinde suç olarak kabul edilse de evlilik kurumu içinde gerçekleştiğinde birçok hukuk sistemi bu

durumu ya açıkça tanımlamamakta ya da ceza kapsamına almamaktadır. Bunun temelinde, evlilik kurumuna yüklenen kutsallık ve eşler arasındaki cinselliğin “doğal bir hak” olarak görülmesi yatmaktadır. Oysa evlilik ilişkisi, tarafların birbirlerinin bedenleri üzerindeki rızasını ortadan kaldırmaz. Rıza, evlilik dâhil her tür ilişkide var olması gereken temel bir ilkedir. Evlilik içi tecavüzün yalnızca fiziksel bir saldırı değil, aynı zamanda bireyin iradesi, mahremiyeti ve bedeni üzerindeki hâkimiyetinin ihlali anlamına geldiği unutulmamalıdır. Bu nedenle, evlilik bağlamı içinde gerçekleşen tecavüzün diğer cinsel şiddet biçimlerinden ayrıştırılması değil, aynı şekilde ve ciddiyetle ele alınması gerekir.

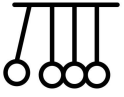
Rıza Kavramı

Rıza, cinsel ilişkide tarafların özgür iradeleriyle, herhangi bir baskı, tehdit ya da zorlama olmaksızın verdikleri açık ve sürekli onayı ifade eder. Bu kavram, cinsel şiddetle mücadelede temel bir ölçüt olarak kabul edilir. Ancak birçok toplumda, evlilik ilişkisi içinde rızanın “otomatik” olduğu, yani evlendikten sonra eşin cinsel ilişkiyi reddetme hakkının olmadığı yönünde yanlış bir algı hâkimdir. Oysa evlilik, kişilerin bedensel sınırlarını ortadan kaldırmaz ve cinsel ilişki her durumda rızaya dayalı olmalıdır. Ayrıca rıza, bir kere verilmiş bir onay değil, her seferinde yeniden ve açık biçimde ifade edilmesi gereken bir iradedir. Bu bağlamda, “evli olmak” rıza anlamına gelmediği gibi, cinsel birliktelik için sürekli bir onay da sağlamaz. Rızanın yok sayılması, evlilik içinde de olsa cinsel saldırı anlamına gelir. Hukukun ve toplumun bu farkı net biçimde kabul etmemesi, evlilik içi tecavüzün görünmez kalmasına ve mağdurların suskunluğa itilmesine neden olmaktadır (UN Women).

Hukuki Tanımdaki Boşluklar

Evlilik içi tecavüzün birçok ülkede açıkça suç olarak tanımlanmaması, önemli bir hukuki boşluğa işaret etmektedir. Bazı hukuk sistemlerinde tecavüz suçu tanımlanırken, failin mağdurun eşi olması durumuna dair özel bir düzenleme yapılmamış ya da evlilik ilişkisi ceza sorumluluğunu ortadan kaldıran bir “istisna” olarak kabul edilmiştir. Bu durum, evlilik içindeki cinsel şiddeti görünmez hâle getirerek mağdurların yasal korumadan yararlanmasını engellemektedir. Evlilik bağlamında tecavüzü suç olarak tanımayan yasalar, hem failleri cezasız bırakmakta hem de cinsel şiddeti evlilik sınırları içinde meşrulaştırmaktadır. Ayrıca, bazı ülkelerde evlilik içi tecavüz yalnızca “ağır şiddet” ve “zorla alıkoyma” gibi ek unsurlar varsa cezalandırılmakta; bu da mağdurların adalet arayışını daha da zorlaştırmaktadır (Equality Now – The World’s Shame: The Global Rape Epidemic). Hukuki boşluk sadece yasa metinlerinde değil, aynı zamanda uygulamada da kendini gösterir; polis, savcılar ve hâkimler evlilik içi cinsel şiddeti çoğu zaman özel bir mesele olarak görerek davaları düşürmekte ya da yeterli ciddiyeti göstermemektedir. Bu nedenle, sadece yasal düzenlemelerin yapılması değil, hukuk sistemlerinin bu düzenlemeleri etkin biçimde uygulaması da büyük önem taşımaktadır.

Toplumsal Algı

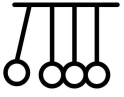

Toplumsal algılar, evlilik içi tecavüz vakalarında mağdur mitleri ve failin cezasız kalmasını besleyen güçlü bir rol oynar. Özellikle “evli olmak, cinsel rıza anlamına gelir” biçimindeki yaygın yanlış inanış, bu eylemlerin yasalar önünde tanınmasını zorlaştırır. Örnek olarak, Türkiye’de yapılan bir araştırmada katılımcıların, erkeğin “onurunu” tehdit eden durumlarda kocayı mağduru suçlama eğiliminde olduğu ve failin daha hafif değerlendirildiği görülmüştür. Benzer şekilde, evli tecavüz mağdurlarına yönelik algı, kadınların suçlanmasını artırırken failin eyleminin meşrulaştırılmasını kolaylaştırmaktadır. Bu kültürel kodlar, polis, yargı çalışanları ve aile çevresi arasındaki tutarsız yaklaşımlara da yansır. Örneğin, bazı polis mensupları “evlilik içinde cinsel şiddetin evin özel meselesi olduğu” görüşünü taşıyarak şikâyetleri ciddiye almamaktadır. Uluslararası düzeyde evlilik içi şiddetin ceza kapsamına alınmasına rağmen, toplumun büyük kesimi bu durumu hâlâ “eşin hakkı” ya da “kader gereği” olarak görmeye devam etmektedir. Toplumsal normlar, mağdurların cinsiyetçi stereotipler çerçevesinde damgalanmasına yol açmakta; örneğin “tekrar ilişki yaşadığı için suçlayıcı davranışlar”, “mahrem alanın kutsallığı” gibi argümanlarla hakları ihmal edilmektedir. Bu yüzden sadece yasal düzenlemeyle yetinilemez; toplumsal bilinç ve tutum dönüşümü de kritik önem taşımaktadır.

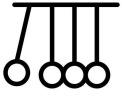
Uluslararası Hukuktaki Durum

Evlilik içi tecavüz, birçok uluslararası insan hakları sözleşmesinde doğrudan adıyla yer almasa da, bu eylemi kapsayacak şekilde tanımlanmış şiddet türleri arasında değerlendirilir. Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), devletleri kadına yönelik her türlü şiddeti önlemek, kovuşturmak ve cezalandırmakla yükümlü kılar. CEDAW’ın 19 ve 35 numaralı genel tavsiyelerinde, evlilik dâhil tüm özel ilişkilerde kadına yönelik cinsel şiddetin insan hakkı ihlali olduğu açıkça ifade edilir (CEDAW General Recommendation). Bu tavsiyeler, evlilik içi tecavüzün cezasız bırakılmasının kadının insan onurunu zedelediğini ve devletlerin pozitif yükümlülüklerini ihlal ettiğini belirtir. Ayrıca, Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan İstanbul Sözleşmesi, evlilik içi tecavüzü açıkça cinsel şiddet kapsamında değerlendiren ilk bağlayıcı uluslararası metinlerden biridir. Sözleşmenin 36. maddesi, cinsel rıza olmadan gerçekleşen her türlü cinsel eylemi suç olarak tanımlar ve evli olunmasının bir “muafiyet” nedeni olamayacağını vurgular (Council of Europe – Istanbul Convention). Buna rağmen bazı devletler, bu yükümlülüklerle rağmen ulusal mevzuatlarında gerekli düzenlemeleri yapmamış veya uygulamada etkili bir şekilde hayata geçirmemiştir. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi, evlilik içi tecavüzü işkence ve insanlık dışı muamele kapsamında değerlendirerek, failerin cezasız kalmasının mağdurlar üzerinde kalıcı travmalar yarattığını bildirmiştir. Dolayısıyla uluslararası hukuk, evlilik içi cinsel şiddeti yalnızca bireysel bir mesele değil, aynı zamanda devletin insan haklarını koruma yükümlülüğü açısından da ciddi bir sorun olarak ele almaktadır.

Evlilik içi tecavüz, tarihsel olarak göz ardı edilmiş, hukuki ve toplumsal olarak meşrulaştırılmış bir cinsel şiddet biçimi olarak günümüzde hâlâ pek çok ülkede gri bir alanda varlığını sürdürmektedir. Evliliğin taraflara sınırsız cinsel erişim hakkı tanıdığı yönündeki geleneksel inançlar, bu suçu görünmez kılmakta ve mağdurların adalet arayışını sekteye

uğratmaktadır. Oysa bireyin evli olup olmaması, cinsel rıza gerekliliğini ortadan kaldırmaz. Uluslararası insan hakları sözleşmeleri açıkça, evlilik içi cinsel şiddetin de diğer tüm şiddet biçimleri gibi suç teşkil ettiğini ve cezasız bırakılmaması gerektiğini vurgulamaktadır. Yasal düzenlemelerin eksikliği kadar, uygulamadaki tutarsızlıklar ve toplumsal önyargılar da sorunun derinleşmesine yol açmaktadır. Bu bağlamda, evlilik içi tecavüzün tanınması yalnızca hukuki bir düzenleme meselesi değil, aynı zamanda toplumsal bir yüzleşme ve dönüşüm meselesidir. Cinsel rızanın evlilik kurumundan bağımsız, evrensel bir hak olarak kabul edilmesi, hem bireysel özgürlüklerin hem de toplumsal adaletin tesis edilmesi açısından temel bir gerekliliktir.

Kaynakça

- Equality Now. *The World's Shame: The Global Rape Epidemic*. Equality Now, 2017.
<https://www.equalitynow.org>
- Birleşmiş Milletler Genel Kurulu. *Kadınlara Yönelik Her Türlü Şiddet Üzerine Derinlemesine İnceleme: Genel Sekreter Raporu*. A/61/122/Add.1, Birleşmiş Milletler, 6 Temmuz 2006.
<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/419/74/PDF/N0641974.pdf>
- UN Women. *Rızanın Kavramsallaştırılması: Nedir ve Neden Önemlidir?* UN Women, 2020.
<https://www.unwomen.org>
- Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi (CEDAW). *Kadına Yönelik Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet Hakkında 35 No'lu Genel Tavsiye (19 No'lu Genel Tavsiyenin Güncellenmesi)*.
UN Belgesi: CEDAW/C/GC/35, Birleşmiş Milletler, 14 Temmuz 2017.
https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fGC%2f35&Lang=en
- Avrupa Konseyi. *Kadına Yönelik Şiddetin ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi)*.
Avrupa Konseyi, 11 Mayıs 2011.
<https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention>